

Onùgbó ña wà fú ɔ̀m̀ɔ̀ts̀s̀ ña ñf̀è̀éǹó̀ ti nára-Nàndz̀é́rýà líl̀o.

Ɔ̀ma-ìs̀è̀é̀ ña k̀ò ní à̀ña k̀àk̀ó gbé ñlé, tsí tsítsé ró, tsí ní Nàndz̀é́rýà gé ní à náa wà lo é. Tsí ɔ̀m̀ɔ̀ts̀s̀-ña ò̀nu èkíq̄ã ña náa wà m̀óẁó kpèd̄j̄ náàñírí-ìlú-Ayéle gí ní: Nòd̄on̄i, à̀ña nák̀ó tá ñ̀nl̀ú é kpó ni. Tsí ɔ̀m̀ɔ̀ts̀s̀ ña wà tsèrèrè ní à̀ña nák̀ó ra Nàfàngì, tsí èkíq̄ã ña wà lérí-màtsínì ò̀nu èl̀ó-ara ña. Tsí kíbí onùgbó-ìlú ña wà gbó ò̀kìkì-Nàndz̀é́rýà líl̀o nárũ-ɔ̀m̀ɔ̀ts̀s̀-ña gbà á, ó wáa d̄i ihànù fú ña. Tsí onùgbó ña kpe à tìlènd̄e ña kpó kpàd̄é. È r̄étígbè, tsí e gbó kíbí ɔ̀m̀ɔ̀ts̀s̀ ña ò̀nu onùgbó ña taá, tsí náa gbà á. Kíbí à kpàd̄é tá kpó é, onùgbó Akòmed̄i gbonù, tsí kí ìd̄i-idzokó é kpó, tsí ó d̄á ña kì; ètsó Kòsì ilú kò d̄j̄, èè! è k̀ó̀kp̀o idza-ña! Ñ̀nd̄i-af̄ ò̀ yèé àa kpàd̄é yí, ò̀d̄áyé kó wa tòó, tsí kó gbé, ilè-ìlú kó wà náanyì-wa. Ó d̄i ni: Af̄-Nàndz̀é́rýà líl̀o é ní fà wá kpàd̄é é. Níbí ó d̄á báàyí é, ó kpádzú ní ká f̄ ò̀tító fú ara-wa ti nára-Nàndz̀é́rýà á líl̀o:

Ìnàbí-mi ña, boba-mi ña, inà-mi ña, id̄á-mi ña, ɔ̀ma-mi ña af̄-Nàndz̀é́rýà yèé wá si yí fee, af̄-inyókú ni nándzè. Nàndz̀é́rýà líl̀o tse, tsí ètò yèé wà gbé náàñírí-ɔ̀m̀ɔ̀ts̀s̀ ña ò̀nu onùgbó ña á kò wà ró. Ñ̀d̄ènd̄è é nómbe Nàndz̀é́rýà líl̀o d̄i ti ilú kpó. Tsí kúnúkú wà lo. Ó sà ó d̄i, ó b̀. Èè, ò̀nyà kpó mà ní in̄é yèé ò̀ wà wò, tsí ò̀ kò wà rí é, bí ò̀ lo ñ̀Nàndz̀é́rýà nàa nyáa rí ikùb̀ ña wá yá. Àa rí kpó ní bí alò à náa nyáa bane in̄é ña wá ñ̀nr̀ó̀nr̀ó̀ kíbí: Takp̀ùkp̀ù, kpáàr̀ù, màtsínì, atso, kpákò, àwò ña, ò̀kpákù awòrì ò̀kpákù afúná...

Ód̄i, ni ire yèé wà ñ̀nè é, kò kpò tó íbàd̄í yèé à wà kpàd̄é ñ̀nè é. Tsí kíbí in̄é ña á wà b̄èé é fee, bí àa kó tòó gbà fáà, tsí kó r̀ wá nára, tsí ilú ti wa gbo kó né ìl̀s̀íwádzú ná? Kíbí onù-è dzilè gé é, onùgbó Sagbó gbonù, tsí kí onùgbó é tá, tsí wà bá ɔ̀m̀ɔ̀ts̀s̀-ña f̄ ní: Ò̀nu kò tì ma kí ɔ̀m̀ɔ̀ts̀s̀ ña rí, tsí mú-af̄-Nàndz̀é́rýà á r̀ ñéwo si tó b̄èè. Itsé-oko yèé à wà tse bí é ké ní à̀ña lo wà tse b̄è gbo é. kò tsí ní ilè rere kò wà bí. Tsí à kò ilè é dzò, tsí àledzò ña gé ní wà tseé dze é. È rí ti ñ̀gb̀-okòòkò kàà k̄a kpalà-kòs̄, ɔ̀ma-olí-ilé yèésí wà tsítsé b̄è, nàmí kò tsí àledzò ña ni.

Ñ̀b̄èé, Owód̄j̄, ò̀gá-agb̄ène nò̀nà-Nàndz̀á, tawó b̀ ñ̀m̀ó, tsí ñ̀lá, tsí ní tàwòd̀ò! " Àkà gbé dzéé, tsí yáre héègá. Bí kò wà lé ñ̀kà, in̄é-kà wà léé ni " ó d̄i, ni onùgbó ña, èñe ḡid̄i ní wà lé wa fùd̄á lo ñ̀ngbè é. Kíbí à wa gbo à náa lo b̄è é, kò dzé ní náa d̄j̄ fú wa ni. Ebi ñ̀nó, àr̀ùgb̄è nò̀g̀r̀! È gbàgbé af̄-kòtsàmí ñ̀nl̀ú bí. Yèé ó tse oko-tàmbó ètáà-ò̀kà á fe, méeló ó rí ká ñ̀nè, tána ó gb̄è kpó? Fágóro gbo kò lé ò̀kpè è? Bí ó wà b̄èé fe, kí à kó tse, tsí rí owó ró? À t̄aná gú àg̀-ò̀bàfò-Abílú gbo bí. Yèé à wá á tíí é, ñ̀d̄-ò̀nùgbò nùgbò ní tse b̄èé é. Tsí Akòtí d̄áađúró, ní on̄u tó ε dza! Af̄-takp̀ùkp̀ù yèé fùd̄á si báàyí, tsí ɔ̀ma-ñ̀nté, ɔ̀ma-ñ̀nfà wà ràá, ni n̄è má dzokó si náf̄-ò̀nùgbò ña à kó lo ni. Ñ̀b̄èé, onùgbó Àkòs̄ gbá ña dúro kpó ní: Èd̄j̄-ene kúnúkú kó t̀, af̄ yèé wá yí ni

afɔ-ká tòò bèrèwùù ni. Kò tsi afɔ-inó bíbí, kò sì tsí afɔ-nyà ními n nyà fée ni. Ó wà sùúrù ní ká gbó òkpi-è fàra-wa bí fá, tsí ilú kó sà ni.

Íbèé, Akòmedì sè gboṅù, tsí wà wí fú ṅa ní: Afɔ-ɔmòtsó ṅa wà ñṅḍì-è ṅḍèṅḍè, ilú é dī ilú-inó bíbí, tsí ɔmòtsó ṅa kò nyáa wà lo ñwádzú ró. Ó dī ni ká máa wòò bèè ní wá yí. Ilú ayéle é, òkàntso ṅa á kpó ní à dzé é, tsí afɔ kó wá báàyí, tsí ká máa fòó kó tá à? yèé onùgbó Sagbó gbo fɔ é, afɔ é wà ñnè. Ilè-re wà fú àwa gbo bí nóḍfé, kò sà ní ká kòḍdzò, tsí àledzò ṅa kó wáa sòó dī ti-ara-ṅa, tsí sè tàá fú ɔma-wa ṅa né? Èṅe-ká-ṅé è rí ní ñṅlú-wa ṅa bí é, dzòḍdzò ebi kà dzà né? Tsí ó dī, ogu báàyí itsu kò sí, bàfó kò wà, tsí ebi wà kpa ne héhé. Ònyà bíma tó bèè, tsí Nàndzá sòó dī àgbàrèbí. Ó dī, è kè rí Akóḍà gbo bí kpó ò. ɔma-è ṅa fe, tíí kíbí à gbé ṅa lo báàyí kíbí ɔḍḍ méeta á à gbó dzàma-ṅa ród? Kò b̀ fú ìréré si ì?

Íbèé, Tsúwá gboṅù, inyókú nódzú ní à kò rí òṅu gbo bí. ɔko-mi kò kò mí dzòò èmi ɔma-méerú, tsí lo káà kú ráá? tsí à kò tì ké òkú-è gbo wá, tsí n ríi.... Tsí ɔma ṅa, nómbé báàyí, dzídze-ṅa, mímo-ṅa òṅu níkàntso, bí màa tse, tsí nyáa sè ṅá kpó nóḍnà-ilé-ìwé lílo? Tsí Kínáànyì gbo ní tòṅu bí fe: ɔma-mi kò tè tó kó ma-ɔko, tána à gbé lo. Àtú kò tá-è é, kò tsi àkòrè-è ní à ké wáa bá tsí kú arù arù é è!

Tsí Adròbádḍ gbo ṅḍe, tsí ní yèé góro òṅu lárè é, ní dzé ní: À náa kpe idza-kà ní káfuyémà, tsí wà ñṅlú-Abámà láàgbè-ne bí á fe, kíbí ó gbé ɔma-itsé-ṅa lo ñNàndzá à ti b̀ wà-ṅa, à kò rí ìṅé-kà ba ne nówó wá ñlé. Ìṅé tse é, náàṅírí-ɔmatsé ṅa á òkà dī àkòrè, tsí b̀ó tíí kò gbó, tsí idza á dī arɔ si nómbé báàyí. Kíbí à wáa tó ñlé tá á, ɔmatsé yèé b̀ ṅa á, mú tete talè ní àṅa kó gba arù-ṅàṅa ni. Tsí káà kpèé ñlé-olú, tsí nyè dī afɔ lákú, èkè gbóó bí kpó ò? Tána, tsí bí òḡá ṅa gbé ɔmatsé ṅa lo bèè, à náa lo káà sò ṅá dī arú ni. Àṅa ní náa dzé olí-omi náàmò, olí-egi ñlè, olí-atsò fífḍ fú òḡá òṅu aya-è ni. Tsí yèé yò é, à kà dzeṅé si ñṅwèrè, tsí dzídze é gbo kò láre èbà-gàrí, tsí kà sì tó ṅa gbo ró. Tsí bí à dzí náàwúrò nágo-méeré gé ná à dzì nóḍnà-oko gé ñnèé. Ó dī nóoru, nágo-méedzé òru tána ká b̀wá ñlé. Tsí Àbàló gbo rākù kpée ní: È náa wà fɔ ní à kà rí ayè tsitsé ñlé bí, tsí è náa gbàgbé ìréré yèé è náa lo káà tse bè ṅa á fò. Tána tsí ñlé bí ní ònyà-kùb̀ ṅa wà tsitsé, tsí wà rí owó, tsí wà ñgba ìṅé yèé è náa bané wá ṅa á rà nówó-ṅé kpòr̀ é. Tsí è náko gbé náfɔ-Nàndzéríyà, tsí fó ayé-ara-ṅé kpó ò? Tsí inó sò Agbòtsù, tsí ó ṅḍe dūro òṅu tsìrìbí-è. Tsí ó ní èwò mí rere! ɔmalóma-mi yèé à kpè ní Tsùgbé á fe! Yèé ó lo, tsí b̀ bàa á, takpùkpù yèé à rà fúu é, à kò tó ñlé, tána, tsí ñ mú owó àkpò-maá lé nóḡòdzì káà kpàḍé è. Kò gbòdzó, kò gbòtsù, kíbí ò kòkó kée tà á ñ kò gbó, tána ó ñtá láàkpò maá lé nóḡóta. Nèé dzé olí-kèké ḡḍì, tsí ó tàá, tsí ñ kò gbó? Ká ta kèké titò náàkpò maá lé nóḡóta.?

Ñbè ní Akòs sè gbonù, tsí wà wí fú ña ní: Maḡé ña, è dzòs ká fò òtító fú ñé. Náàsòkò-
omòtsé-ti wa gbo é, ní Gánà ní à náa lo é. Tsí ònyà ña náa wà lo, tsí wà b̀, tsí à dzé
béè si náàsòkò-nyèḡé. Tsí kíbí à náa wà kó òkìkì-è tó gbà á, ilè-ña náa wà mì tó béè,
tsí náa wà wu ònyà kpík̀p̀. Óḡi ní èmi òḡu ò kò tè wò òk̀-Ḡánà á wòrí, tí tí káà ma
ìbè. Nlé bí ní ḡgbé, tsí ra ìm̀té yèé è wà rí b̀, tsí wà lo òkà fú wa, tí tí wáa bó si
nómbé. Náànyì-béè, bí ìyà-kà mú báàyí, tsí ò nyí lo ḡgbó-òkpè-mi gé ná odzú mi náa
tù ni. Ó ḡi, ni kíbí, Ḡánà á fùḡá gé é, olòmírè ña rí ayé tá. À kò tì wà tse isèrè kà
ogbó-ḡàḡa ró. Òḡu ní tse, tsí ká rí ìdze dze ḡkpàtá-ene-kùb̀ báàyí é, ó ḡi, kparà. Ó
ḡi, ni, omá-mi ètsó kò sí ilú kò ḡè ña, ḡnè ní àa kpe ìkpàḡé yèé, tsí ká nyáa kilénó fú
ḡé, tsí e mà ní náàsòkò-àtilè ḡḡe-ne ní à náa ti kpé ogbó-ara-ne kpíkpaḡi si é. Ó ḡi, ni
kí bí àwa gbo rí af̀ é gbà báàyí é, omòtsó ña, èḡè kó máa ḡá ḡé.ró. Táná, tsí ká kpè
ìkpàḡé yèé é, àwa onùgbó ña gbo ti dzokó ḡntá-è. Tsí ti tsèsèrè ḡntá-ḡḡé yèé wà sè
ìlu-wa náànyì ña á, tsí tse, tsí omòtsó ña na sá fùḡá lo é. Kpé ti nómbé kò tsí ní
omòtsó-kà kó lé òkpè, tsí ká léé ḡnḡí-è ró. Ká mú awu kpá esè, tsí káà la àḡírì-oko
olòmírè, arū-è tá. Kí bí à f̀s yí, à b̀kó m̀lè ḡí ni. Tsí omòtsó gbo onùgbó gbo, ètò
rere kó wà gbé náàḡírì-ña. Ó ḡi, ni onùgbó ña náa tse ètò-ilú, tsí omòtsó ña náa r̀ si
ḡntá-è é. Kí bí onù-onùgbó é dzilé é, òḡá-omòtsó-ilú ña yèé à náa kpè ní ḡgbḡ́nó é,
ḡḡe, tsí gbonù. Tsí kí onùgbó ña, tsí nyí, tsí ḡáàmíle ene yèé wḡnyè káànyì é tá, tsí
wà wí ní: Nómbé ní àwa omòtsó ña gbo, à rí mà ní onùgbó ña wà ḡnlú é, tsí wà wò ní
ilú é kó sà é. Aḡèé ní ònyà-ká-è ní náa tótse ìḡḡbé-è é. Bí àa kò tótse ilú-wa fee, nèé
kó wáa tótseé fú wa? Ó ḡi, ni kí bí onùgbó yèé gbonù káànyì f̀s gbà ā, kó tá ḡnó, tsí e
sì r̀é si ḡntá-è béè. Ó ḡi, ni àwa omòtsó ña, ti wa kò le. Bí ò làkó káà f̀é ewé ḡntá-
òkè, tsí ò báa nésèlè-è bí é, kí f̀ ní o ḡúú lo ḡóḡó. Àwa gbo bí à ḡḡe bí tá, àa kpè
ìkpàḡé omòtsó ña, tsí ká né ètò, tsí kil̀ fú ara-wa rere. Tsí bí àa kó bané ilú-wa gbà,
tsí kó né ìl̀sívádzú é ni ká màá. Ká kò aya dzòs fú ḡḡḡ táná b̀wá á kà bí ire béè ké
ká kò boba dzòs kò sà. Ó wà ní boba kó gbó aḡḡ-oma, tsí aya ña gbo kó gbó aḡḡ òkò-
ḡàḡa. Ó ḡi, ní kí bí onùgbó ña kpe àḡa á, àḡa gbo ti né isèrè-kà ña bané wá. Ǹbèé,
onùgbó ña ká wà gbó si gbòká. Ifennó yèé àḡa wà rí kó ḡbí àḡa wà lo ña á, à b̀kó
kpée, tsítse. Bí ká tse oko gbà, tsí oko kpénté kó fú òdzè geegee é bàfó ebara-òkà náa
fú àtì-méedze. Tsí ká tse oko tàmbó, oko-ilá bí à ká ilá ḡnlú-wa bí báàyí kókò à náa
r̀ ówó ni. Awà b̀kó kpé egi lílé kpík̀p̀ ḡǹkèé ḡḡi: Egi-téèkì, òkpè, àtsáà, kòkòd....
Egi lílé é ní náa tse, tsí onùgbó-Nàdzá ña náa fo si, tsí sara si kpó é. Ó ḡi, ni onùgbó
ká múra tsí ḡi ònà-ìbàḡi tsítse é rere ḡnlú é, tsí omòtsó ña kó náye tsí tsítse, tsí rí owó
tsí ká nyáa m̀wógbè fú onùgbó ña rere, tsí ilú kó sà. Ǹbèé, onùgbó Akòmedḡi yèé nya
isèrè é fùḡá á gbonù. Tsí ḡḡkpé fú onùgbó ña, tsí nyí, tsí ḡḡkpé fú omòtsó-ña rere. Tsí

wà wí ní òṅṅ kò tì módzú si ní afṛ é kó lo rere bé. Ó dṛ, ni onùgbó ṅa, ɔmṛtsó-ṅa bí òkùkù kù títí ilè náa má gé ni. Ó dṛ, ni ilè má tó ńdṛ-tiwa gbo ńńkèé. ńbèé, ɔma-ifè ṅa kpó nóḍo nídzò, afṛ yèé kò tsí ti Ayéle ńńkà gé. Afṛ-ilú kpó ni: (Kútṛnu, Lome) yèé lákú tó bèé é gbo kpé ti ńńkófé ké ni. Bí ònyà ṅa wà sá fùḍá ní Lome fee, bí á má tse, tsí tó bèé. ɔma-ilú ní náa tótse ilú-è. Àwa onùgbó ṅa, à bókó wà tse ti wa, tsí kó dṛgírí gé. Bí itsé-kà kpókpó wu ònyà-kà ni kó tse. Ene yèé né àmí, tsí kó ma ilé-àtòkpèlé gṛḍè, fàá ònà tsí dzṛṛ ńńkèé. " È kàà tse omi wá, tsí ká ḍà si ńńtá-è, nódzú-ònyà kpó bí gbòká " ó kí-ilú é ní kíbí ó ḍṛ fúu tó gbàá ní oṅṅ nyèṅè bó tí nárū-è é. Tsí èébú kpa kùùù.....! Títí ká wúùre tá, ɔmṛtsó-ilú ṅa mú idzó talè, tsí ayètíté wòlú é. Ó dṛ, bí íbàḍí wò ńńlú-kà á, ètò ní à náa ké, tsí nyáa léé fùḍáá. ńbèé, ó kpádzú ní ilú-ifè-kà kpó, kó wà mú ètò, tsí wà ní gbé ilú-è oooooò!